

Η διερεύνηση του ρόλου των σχολικών εορτασμών, την περίοδο της δικτατορίας, ως διάυλος ιδεολογικών ποδηγετήσεων

Ιορδανίδης Βασίλειος

Εκπαιδευτικός

vasilisiordanidis1990@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα ερευνητική μελέτη γίνεται μια προσέγγιση στον ρόλο που κατείχαν οι σχολικές γιορτές και τελετουργίες στην εκπαίδευση αλλά και του τρόπου που επιδρούσαν στους ίδιους τους μαθητές, ιδεολογικά. Την περίοδο 1967-1974 οι αλλαγές στην εκπαίδευση γίνονται με σκοπό την εξύμνηση του καθεστώτος και την δημιουργία εντυπώσεων που απέχουν από την πραγματικότητα. Μέσω των σχολικών γιορτών και των λοιπών τελετουργιών, η απριλιανή δικτατορία εκπέμπει τα μηνύματά της στα παιδιά και κατ' επέκταση στην κοινωνία, επιστρατεύοντας στις υπηρεσίες της σύμβολα, έντονους στολισμούς, απαγορεύοντας καλλιτέχνες και τονίζοντας την αξία του «πατρίς- θρησκεία-οικογένεια». Από τη μελέτη εγκύκλιων διαταγών της περιόδου είναι εμφανές πως το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναπαράγουν πιστά, όλα όσα όριζε το καθεστώς, χωρίς να παρεκκλίνουν στο ελάχιστο.

Λέξεις κλειδιά: Ιδεολογία, εκπαιδευτική πολιτική, σχολικές γιορτές, δικτατορία

Εισαγωγή

Οι σχολικοί εορτασμοί υπηρετούν ένα συμβολιστικό χαρακτήρα σε συνδυασμό με τον σχηματισμό ατομικού και ομαδικού συνειδησιακού επιφορτισμού, αλλά και ελέγχου σε κοινωνικό επίπεδο. Η συμβολή που επιτυγχάνεται από τα παραπάνω, αφορά την συγκρότηση εθνικής ταυτότητας, ενσταλάζοντας βασικούς κανόνες, πρότυπα και αξίες στο μαθητικό δυναμικό (Γκόλια, 2011). Το τελετουργικό που εμπεριέχεται στις διαδικασίες των σχολικών εορτασμών αποτελεί ένα καθοριστικό παράγοντα, που επιδρά στην πολιτική κατεύθυνση των μαθητών, οι οποίες εσκεμμένα μεταφέρουν στα παιδιά το ιδεολογικό υπόβαθρο πολιτικού κατεστημένου και είναι κάτι το οποίο αποτελεί κοινή συνιστώσα σε όλα τα σχολεία διεθνώς (Τερλεξής, 1999). οι αποτελεσματικότερες τελετουργίες είναι η τέλεση εορτασμών λόγω εθνικών επετείων, οι παρελάσεις, η ανύψωση της σημαίας κ.λ.π. Η συλλογικότητα που διέπει αυτές τις τελετουργίες ενδυναμώνει την συναισθηματική ταύτιση, καθώς επίσης και τα εθνικά – πατριωτικά συναισθήματα (Τερλεξής, 1999). Γενικότερα, ο εορτασμός των σχολικών επετείων διοργανώνεται βασισμένος στις εγκύκλιες διαταγές, που αποστέλλονται από το Υπουργείο Παιδείας, οι οποίες συστήνουν και υποδεικνύουν στους διοργανωτές τον τρόπο που θα πραγματοποιηθούν, εμπεριέχουν προτροπές και συμβουλευτικές παρατηρήσεις στα παιδιά, όπως επίσης και ένα πλαίσιο το οποίο πρέπει να τηρείται, ώστε να διατηρείται η συλλογικότητα της εθνικής συνείδησης (Γκόλια, 2011).

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του ρόλου των σχολικών εορτασμών, την περίοδο της δικτατορίας, ως διάυλος ιδεολογικών ποδηγετήσεων. Επιπλέον, η παρούσα έρευνα θα συμβάλει στην ενίσχυση και τον εμπλουτισμό των ερευνητικών μελετών, που ήδη υπάρχουν, όπως επίσης και θα οικοδομήσει στην περεταίρω διερεύνηση του θέματος, ώστε να υπάρχουν περισσότερα στοιχεία για την εκπαίδευση εκείνης της εποχής.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Οι εορτασμοί των επετείων έχουν ως βασικό τους άξονα την εθνική και θρησκευτική ιδεολογική κατεύθυνση, πρεσβεύουν την ιστορία του έθνους, διαπλάθουν την ιστορική θύμηση, εφιστούν την προσοχή στη σπουδαιότητα της εθνικής ιστορίας, αλλά αποτελούν επιλεκτικά ιστορικά γεγονότα, μεμονωμένα κομμάτια από το παρελθόν. Όταν συνδυαστούν

με το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων, αλλά και την εξιστόρηση των γεγονότων από τους εκπαιδευτικούς, διαμορφώνουν δυνατές πηγές παραγωγής ιστορικής αντίληψης και εθνικής φυσιογνωμίας-ταυτότητας (Γκόλια, 2011)

Οι εγκύκλιες διαταγές έχουν νομική και λειτουργική υπόσταση. Όσον αφορά τον νομικό τους χαρακτήρα, υπάρχει στην ικανότητά να αναστείλουν ή να κινητοποιήσουν την ισχύ ενός νομικού πλαισίου. Είναι πολύ σύνηθες, τα υπουργικά διατάγματα ή οι νόμοι να μην διέπονται από σαφήνεια, έτσι οι εγκύκλιες διαταγές βοηθούν, ώστε να διευκρινιστούν ορισμένα ασαφή σημεία και να γίνει ορθότερη η ερμηνεία αυτών. Η τήρηση όσων ορίζει μια νομολογία έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, μολονότι οι εγκύκλιες διαταγές συμπεριλαμβάνουν με ενεργή εμπλοκή τη διοίκηση για την τήρηση της διαδικασίας. Αυτό έχει ως συνεπακόλουθο για όσους δεν τηρήσουν αυτό που προβλέπεται, να έρθουν αντιμέτωποι όχι μόνο με το νόμο αλλά και με τη διοίκηση και τους ανώτερους στην ιεραρχία (Γκότοβος, Μαυρογιώργος, & Παπακωνσταντίνου, 1983). Οι εγκύκλιες διαταγές, λόγω του περιεχομένου τους, που άπτονται σε θέματα που αφορούν στην καθημερινότητα του σχολείου, έχει ουσιαστική ισχύ και συνιστά χρήσιμο και πολύτιμο σύμβουλο στο εκπαιδευτικό έργο. Η σημαντικότητα των εγκυκλίων στο οργανωτικό σκέλος της διδακτικής πράξης διακρίνεται και λόγω του μεγάλου αριθμού που αποστέλλονται σε σχέση με τους νόμους (Χρόνης, 1990).

Μελετώντας τις έρευνες τόσο του Öztürkmen (2001) όσο και των Acikalın και Kilic (2017), που αφορούν τον τρόπο που διαμορφώνεται η εθνική ταυτότητα στο μαθητικό δυναμικό στην Τουρκία, παρόλο που οι έρευνες πραγματοποιήθηκαν ετεροχρονισμένα, γίνεται ανάδειξη στον τρόπο που συμβάλουν οι εθνικοί εορτασμοί στη διάπλαση του εθνικού χαρακτήρα, της εθνικής κουλτούρας αλλά και της πολιτικής και εθνικής τους διαπαιδαγώγησης, ενώ αναδεικνύονται και οι αρετές που πηγάζουν από το έθνος. Ακόμη, καταδεικνύεται και ο τρόπος που μεταβάλλονται νοηματικά, ώστε να εξυπηρετηθούν οι πολιτικές κατευθύνσεις που επιδιώκονται. Σε παρόμοια συμπεράσματα, επίσης, καταλήγουν ερευνητικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν και στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τους Δραγώνα και Φραγκουδάκη (1997), αναδεικνύεται η συμβολή του συστήματος εκπαίδευσης στη συγκρότηση, καθιέρωση και αναπαραγωγή ταυτότητας με εθνικό πρόσημο στους μαθητές. Κατά τους Μπονίδη (2004, 2008) και Beniscasa (2010) από το ερευνητικό τους έργο διακρίνεται ο καθοριστικός ρόλος των εορτασμών εθνικού χαρακτήρα και στον τρόπο που συμβάλλουν στη διάπλαση της εθνικής συνείδησης. Στην έρευνα της Beniscasa (2010) μελετάται ο τρόπος που το παρελθόν εμφανίζεται στους πανηγυρικούς λόγους που εκφωνούν οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης την περίοδο 1998-2004. Η εθνοκεντρική απόχρωση που υπάρχει στον τρόπο που περιγράφονται τα εθνικά χαρακτηριστικά, η ανορθολογική διάθεση των στοιχείων, ορισμένες γενικεύσεις, καθώς και στερεοτυπικές απόψεις έχουν ως σκοπό, κατά την ερευνήτρια, να καλυτερεύσουν την εθνική ταυτότητα. Ο Μπονίδης (2004, 2008), σε δύο ερευνητικές μελέτες, αναφέρεται στον καταλυτικό τρόπο με τον οποίο συμβάλλουν οι εθνικές γιορτές στην διάπλαση της εθνικής κουλτούρας. Δίνεται έμφαση στην αποτύπωση που παρουσιάζεται εθνικά και σε συλλογικό επίπεδο η Ελλάδα αλλά και οι άλλοι λαοί. Επιπλέον, φανερώνονται πτυχές εθνοκεντρικότητας, καθώς και μεγαλοϊδεατισμού που εκπέμπονται από τα σχολεία αλλά και από άλλους κρατικούς θεσμούς. Τέλος, σε ερευνητική μελέτη που αφορά τη συμβολή των σχολικών εκδηλώσεων ως μέσο ιδεολογικής χειραγώγησης την περίοδο 1967-1974 στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, προκύπτει ότι στη διάρκεια της δικτατορίας, οι διοργανώσεις των σχολικών εορτών υποστήριζαν αφενός τα όσα πρόβλεπε το ελληνοχριστιανικό ιδεώδες και αφετέρου προωθούσαν την ταύτιση με το καθεστώς και τον στρατό (Καρακύργιου, 2021).

Μέθοδος

Λόγω της φυσιογνωμίας του ερευνητικού προβλήματος είναι απαραίτητο να γίνει ιστορική ερευνητική μέθοδος με ποιοτική/ερμηνευτική ανάλυση, κάτι το οποίο σημαίνει την εις βάθος επισκόπηση της βιβλιογραφίας αναφορικά με το πλαίσιο της εποχής σε επίπεδο ιστορίας, ιδεολογίας και κοινωνίας, ώστε να μπορέσει να γίνει σαφής, αλλά και να

αναπαρασταθεί η περίοδος που τοποθετείται το υπό μελέτη υλικό. Η συγκεκριμένη ερμηνευτική μέθοδος υποστηρίζεται και από την βιβλιογραφία, αφού η μελέτη τέτοιου είδους θεμάτων προτείνεται να διενεργείται μέσω ποιοτικής ανάλυσης, όταν κρίνεται απαραίτητη η βαθύτερη μελέτη του ερευνητικού προβλήματος (Creswell, 2016). Επιπρόσθετα, υποστηρίζεται ότι ο στόχος της ποιοτικής προσέγγισης είναι η κατανόηση και η μελέτη του ρεαλισμού και της πραγματικότητας, ώστε να γίνει εξαγωγή και ερμηνεία του τρόπου με τον οποίο σκέπτονται τα άτομα που λαμβάνουν μέρος (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2014). Στην προκειμένη περίπτωση, για να αναλυθούν τα δεδομένα έγινε χρήση και εφαρμογή της μεθόδου της συνεχούς σύγκρισης (constant comparative method), μία μέθοδος, η οποία προσεγγίζει επαγωγικά τον τρόπο που γίνεται η ανάλυση των δεδομένων (Glaser & Strauss, 1967).

Η συγκεκριμένη έρευνα αποσκοπεί στο να μελετήσει την εκπαιδευτική πολιτική της δικτατορικής καθεστωτικής κυβέρνησης την περίοδο 1967-1974 για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μέσω της μελέτης των εγκύκλιων διαταγών από το αρχαικό υλικό Δημοτικού Σχολείου της Βοιωτίας και μέσω συνέντευξης. Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται είναι:

1. Ποια είδη σχολικών εορτασμών πραγματοποιούνταν στα δημοτικά σχολεία και ποιο ήταν το περιεχόμενο αυτών των εορτών– τελετουργιών την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974);
2. Τι είδους ιδεολογικές φορτίσεις παρουσιάζονται στις εκδηλώσεις και το περιεχόμενό τους;
3. Με ποιο τρόπο η διοργάνωση και η περάτωση αυτών των εκδηλώσεων φάνερωνε προδιάθεση για ιδεολογική ποδηγέτηση των μαθητών;

Για την διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας στην παρούσα έρευνα έγινε τριγωνοποίηση των δεδομένων. Με αυτό τον τρόπο εξετάζονται όλες οι πηγές των δεδομένων και έτσι μπορεί να εξασφαλιστεί η ύπαρξη ακρίβειας, αφού οι πληροφορίες προέρχονται από πολλαπλές πηγές. Με αυτό τον τρόπο ο ερευνητής μπορεί να τοποθετηθεί με ακρίβεια και αξιοπιστία (Creswell, 2016).

Πεδίο έρευνας

Με αφορμή την ανάδειξη της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς στο ρόλο της αξιωματικής αντιπολίτευσης, από το 1958 διακρίνεται μια αυξητική τάση σε οργανώσεις με ακροδεξιό, φιλοφασιστικό και παρακρατικό χαρακτήρα, επίσης τοποθετεί στο επίκεντρο έντονες κόντρες και διαφωνίες ανάμεσα στους εκπροσώπους της Δεξιάς και της Αριστερής ιδεολογίας (Βακαλόπουλος, 1990). Το ενδεχόμενο μιας πραξικοπηματικής ενέργειας έφερνε σε συνθήκες αμηχανίας και στρες την πολιτική σκηνή του κέντρου και της Αριστεράς (Βερέμης & Κολιόπουλος, 2006). Εν κατακλείδι, η αυτοματοποιημένη κίνηση μιας ομάδας Συνταγματάρχων προδίδοντας την ηγεσία, η οποία αποτελούνταν από 18 στελέχη, κατέλαβε την εξουσία στις 21/06/1967 με αποκρούφωμα την ανατροπή του ομοϊδεάτη ηγέτη της Δεξιάς και πρωθυπουργό, Π. Κανελλόπουλο (Μελετόπουλος, 2008). Η έννοια της εθνοφοροσύνης δεν επινοήθηκε από τους καθεστωτικούς πραξικοπηματίες, αφού εμφανίζεται στις απαρχές του 20^{ου} αιώνα έτσι στα μετέπειτα χρόνια, η έννοια της εθνοφοροσύνης προσδιορίζει την πίστη και την αφοσίωση στις οργανωμένες δομές της βασιλείας, της οικογένειας αλλά και της εκκλησίας, ενώ έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή με την ιδεαλιστική προσέγγιση του κομμουνισμού. (Παπαδημητρίου, 2006). Στη χαραυγή της δεκαετίας 1960, εισέρχεται μέσω της Ένωσης Κέντρου η πιο ριζοσπαστική μεταρρύθμιση, στη νεοελληνική ιστορία, που αφορά τον εκπαιδευτικό κόσμο (Καραφύλλης, 2013). Μετά την κατάληψη και την κατάρριψη της δημοκρατίας από τους πραξικοπηματίες, επιβάλετε έπειτα από την έκδοση μιας σειράς νομοθετημάτων, οι οποίες αντιτίθενται και ουσιαστικά ακυρώνουν οποιαδήποτε μορφή ελεύθερης ιδεολογικής καταβολής, την οποία εισήγαγε η Ένωση Κέντρου μέσω του μεταρρυθμιστικού πλαισίου της. Η καθεστωτική κυβέρνηση αποσκοπούσε στην απόκτηση υποστηριγμάτων από εθνοφόρονες, δίνοντας μια διάσταση επανάστασης και συνεπαγόμενης κατάστασης μεταπολεμικά, κρατώντας στην αντίθετη πλευρά τις νεότερες και εκσυγχρονισμένες απόψεις που προωθούσαν άλλα κόμματα του κοινοβουλίου (Χαραλάμπος, 1990). Το καθεστώς Παπαδόπουλου με αφορμή την εξέγερση

και τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στο Πολυτεχνείο, οδήγησαν στην πτώση της κυβέρνησης του πραξικοπήματος, αφού δεν κατάφεραν να επιβάλλουν την τάξη (Βακαλόπουλος, 1990). Η πτώση της κυβέρνησης των συνταγματαρχών και η μετατροπή του πολιτεύματος σε Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία είναι ουσιαστικά η εναπόθεση της χούντας στον παρελθόν και η εκκίνηση της νέας πολιτικής περιόδου, της Μεταπολίτευσης (Clogg, 2002).

Υπό μελέτη υλικό

Το αρχειακό υλικό που υπάρχει στις σχολικές μονάδες, αποτελείται από έγγραφα προερχόμενα από τις αρμόδιες υπηρεσίες, καθώς και από επίσημα χειρόγραφα κείμενα σε βιβλία τα οποία προβλέπεται να τηρούνται, όπως ορίζει η νομοθεσία που αφορά τα σχολεία. Για την περίοδο της επταετούς δικτατορίας, διασώζεται πλούσιο αρχείο σε Δημοτικό σχολείο του νομού Βοιωτίας με ιδιαίτερη αξία και το οποίο αποτελείται από Μαθητολόγια, βιβλία αλληλογραφίας, Ελέγχους ειδικούς και γενικούς, βιβλία με περιεχόμενο που αφορούν τη σχολική εφορία, τις πράξεις του Συλλόγου Διδασκόντων, τηλεγραφήματα και το μεγαλύτερο μέρος των εγκύκλιων διαταγών. Επιλέχθηκαν 49 εγκύκλιες διαταγές, 2 αδημοσίευτα κείμενα και συμπληρωματικά θα χρησιμοποιηθεί συνέντευξη από εκπαιδευτικό της πρωτοβάθμιας που υπηρετούσε την περίοδο εκείνη σε Δημοτικό σχολείο.

Εργαλείο έρευνας και στρατηγική έρευνας - Υποκείμενο έρευνας

Αρχικά έγινε η συλλογή του αρχειακού υλικού έπειτα η μελέτη της βιβλιογραφίας που αφορά την περίοδο της δικτατορίας στον Ελλαδικό χώρο, μελετήθηκε το κομμάτι της περιόδου από το 1960 μέχρι το 1975, καθώς και τα σημαντικότερα γεγονότα που ουσιαστικά προϋπέδειξαν για τη δαιδαλώδη πολιτική κατάσταση και τις ποικιλόμορφες πολυπαραγοντικές αλλαγές που το δικτατορικό καθεστώς επέφερε και Στη συνέχεια, προετοιμάστηκε μια ημιδομημένη συνέντευξη. Έχοντας συλλέξει τα δεδομένα, ολοκληρώσει και κατανοήσει το ιστορικό πλαίσιο που λαμβάνουν χώρα όσα θα μελετηθούν, προχώρησα στην ανάλυση των δεδομένων.

Σχετικά με την συνεντευξιαζόμενη, αφορά μια γυναίκα ηλικίας 78 ετών. Είναι συνταξιούχος δασκάλα και ξεκίνησε να εργάζεται το 1967 ως δασκάλα. Κατά την προσέγγιση, όταν της περιεγράφηκε το είδος, το θέμα και η φιλοσοφία της έρευνας έδειξε ενθουσιασμό και μεγάλη θέληση να προσφέρει απλόχερα τις μνήμες της. Δεδομένων των υγειονομικών συνθηκών που επικρατούν λόγω της πανδημίας του SARS COV-19 η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά, η διάρκειά της ήταν περίπου 36 λεπτά της ώρας και αφού τηρήθηκε το πρωτόκολλο που αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων, τους κανόνες ηθικής δεοντολογίας, την ανωνυμία, την ενημέρωση για την ηχογράφηση, καθώς και τη δήλωση συναίνεσης, ξεκίνησε η διαδικασία.

Ανάλυση

Για την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της συνεχούς σύγκρισης, όπου τα δεδομένα χρησιμοποιούνται μέσω της επαγωγικής ανάλυσης (Glaser & Strauss, 1967). Το πεδίο της ανάλυσης των δεδομένων είναι μια συνεχιζόμενη διαδικασία με διάρκεια σε όλο τα στάδια της έρευνας, δίνοντας τη δυνατότητα για επεξεργασία και σύγκριση των δεδομένων κατά τη διεξαγωγή της έρευνας και όχι μετά τη λήξη της (Glaser & Strauss, 1967). Η ανάλυση των δεδομένων της συγκεκριμένης έρευνας οδήγησε στη δημιουργία δεκαοκτώ ετικετών (1. Θρησκεία, 2. 25^η Μαρτίου, 3. 28^η Οκτωβρίου, 4. Άλλοι εορτασμοί, 5. Πατριωτισμός, 6. Υποχρεώσεις εκπαιδευτικών, 7. Διοργάνωση εορτών, 8. Λοιπές τελετουργίες, 9. Σύμβολα, 10. Τέχνη, 11. Συνεργαζόμενοι φορείς, 12. Ιδεολογία και φρόνημα, 13. Ύφος οδηγίων στις εγκυκλίους, 14. Δραστηριότητες-διαγωγή-εμφάνιση παιδιών, 15. Δραστηριότητες-διαγωγή-εμφάνιση εκπαιδευτικών, 16. Παρελάσεις, 17. Κυρώσεις, 18. Ηθική), οι οποίες περιλαμβάνουν, καλύπτουν και σηματοδοτούν το νόημα των όσων εμπεριέχονται σε αυτές. Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου, επιχειρήθηκε η

ένωση και η συσχέτιση του περιεχομένου των ευρημάτων κατά την οποία σχηματίστηκαν εννέα κατηγορίες: κατηγορία 1: ο ρόλος του πατριωτισμού, της ιδεολογίας και του φρονήματος την περίοδο της δικτατορίας ετικέτες 5 & 12, κατηγορία 2: Οι εθνικές επέτειοι της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου στη χούντα ετικέτες 2 & 3, κατηγορία 3: Τέχνη και λοιποί εορτασμοί στην εκπαίδευση την περίοδο της απριλιανής δικτατορίας ετικέτες 4 & 10, κατηγορία 4: ο ρόλος των συμβόλων στους σχολικούς εορτασμούς την περίοδο 1967-1974. ετικέτες 7 & 9, κατηγορία 5: η θρησκεία και οι λοιπές τελετουργίες στην εκπαίδευση την περίοδο της χούντας. ετικέτες 1 & 8, κατηγορία 6: Ο ρόλος των συνεργαζόμενων φορέων στις σχολικές παρελάσεις ετικέτες 11 & 16, κατηγορία 7: το ύφος των οδηγιών στις εγκύκλιες διαταγές και οι κυρώσεις που επιβάλλονταν την περίοδο της δικτατορίας ετικέτες 13 & 17, κατηγορία 8: διαγωγή και συμπεριφορά παιδιών και εκπαιδευτικών την περίοδο 1967-1974 ετικέτες 14 & 15, κατηγορία 9: Η σχέση της ηθικής με τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών κατά την επταετή δικτατορία ετικέτες 18 & 6. Η ολοκλήρωση της ανάλυσης προκύπτει από την επανακωδικοποίηση των κατηγοριών μέσω της οποίας προκύπτουν τα Concepts. Είναι ιδιαίτερης σημασίας το γεγονός ότι σχεδόν σε όλα τα concepts έχει συμπεριληφθεί η κατηγορία 1.

Αποτελέσματα

Concept 1 (κατηγορίες 1 και 2): Η ύπαρξη στοιχείων πατριωτισμού στις γιορτές της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου και οι ιδεολογικές και φρονηματικές φορτίσεις που αποκτούν από την κυβέρνηση της Απριλιανής δικτατορίας.

Το στοιχείο του πατριωτισμού είναι ένα διαχρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγονται οι σχολικές εορτές στο δημοτικό σχολείο. Μέσα από την φαντασία των παιδιών και την αφύπνισή της με διαφόρων μορφών αναπαραστάσεις (πανηγυρικοί λόγοι που εκφωνούνται, διάφορα τελετουργικά, συμβολισμοί, το ύφος και η φόρτιση που έχει επενδυθεί, ιδεολογικά στερεότυπα σε επανάληψη από δασκάλους) γίνεται αναπλαισίωση των γνώσεων που παρέχει το σχολείο και διαπλάθονται καινούριες εμπειρίες ή μίμηση συμπεριφορών (Γκόλια, Κουτσουπιάς, Κυρίδης, & Βαμβακίδου, 2008):

«Μέ ανάτασιν δέ έθνικης συνειδήσεως να έμβαπτιστούν ... οί μαθηταί ώς άξιοι συνεχισταί ... τών άκοιμήτων πόθων του Έθνους μας.» (Αριθ. Εγκ. 1662/41/17-10-1974).

Την περίοδο της Απριλιανής δικτατορίας, ο πατριωτισμός και η εθνική συνείδηση εντάσσονται στην ατζέντα των δικτατόρων και μέσω των σχολικών εορτών εκπέμπουν τα δικά τους μηνύματα, χρησιμοποιώντας τις γιορτές και τον πατριωτισμό ως πρόσχημα, με στόχο να γίνουν δίαυλος για την ιδεολογία και το φρόνημα που στην πραγματικότητα πρεσβεύουν:

«Κάμετέ τους νά συγκινηθοούν καί νά ζήσουν ώρας Έθνικου μεγαλείου καί νά εύγνωμονοούν όλους εκείνους, οί όποϊοι έθυσίασαν ό,τι πολύτιμον είχον ...» (Αριθ. Εγκ. 908/13/5-3-1968).

Η λειτουργία των σχολικών εορτασμών γίνεται σε συμβολικό επίπεδο, καθώς και σε επίπεδο μηχανισμού για τη συγκρότηση ατομικής αλλά και συλλογικής αντίληψης και κοινωνικού ελέγχου και συμβάλλουν με τον τρόπο αυτό, ώστε να σχηματιστούν εθνικές ταυτότητες, αξίες και πρότυπα στο σύνολο των μαθητών (Γκόλια κ.ά., 2008):

«Ο σκοπός των εθνικών γιορτών της εποχής ήταν να γνωρίσουν τα παιδιά τους μεγάλους...σε κάθε εθνική εκδήλωση ότι αναφερόμασταν δηλαδή στο εθνοσωτήριο έργο της χούντας, πάντα. Είχε σα σκοπό να πείσει τον λαό ότι η χούντα ήταν θεόσταλη.»

Concept 2 (κατηγορίες 1 και 3): Ο πατριωτισμός στις λοιπές γιορτές και την τέχνη και η χρήση τους από την ιδεολογία και το φρόνημα της κυβέρνησης της 21ης Απριλίου.

Το πατριωτικό πνεύμα διακατείχε τις σχολικές γιορτές της περιόδου στο σύνολό τους. Η επιστράτευση και η χρήση των τεχνών γίνεται μέσω της επιλογής των «κατάλληλων» για το καθεστώς έργων, που εξυπηρετούν όσα η κυβέρνηση πίστευε. Η κυβέρνηση της δικτατορίας διακατέχονταν από μια αισθητική που θέλησε, αφενός να την επιβάλει και αφετέρου να

ελέγξει την καλλιτεχνική και πνευματική δραστηριότητα για να μην αποτελεί απειλή στην μακροήμερευση του καθεστώτος:

«...έκρίθησαν κατάλληλα τὰ ἀναφερόμενα κατωτέρω θεατρικά κ.λ.π...»(Αριθ. Εγκ. 561/14/1-4-1974).

Αρχικά, συνελήφθησαν κάποιοι καλλιτέχνες και διανοούμενοι και έπειτα συστήθηκε η Υπηρεσία λογοκρισίας. Επίσης, έγινε εφαρμογή προληπτικής λογοκρισίας και οτιδήποτε προορίζονταν για δημοσίευση ελέγχονταν από την αρμόδια επιτροπή (Αναστασιάδης, 1996). Η καλλιτεχνική επένδυση των σχολικών εορτών απαιτούσε για την διεξαγωγή τους έργα τέχνης, όπως αποσπάσματα από θεατρικά, ποιήματα, μουσική κ.ά., ωστόσο η επιλογή τους έπρεπε να γίνει από τους εκπαιδευτικούς με ιδιαίτερη προσοχή:

«Μικρά θρησκευτικά ποιήματα καί ἄσματα, τό ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας, ἔθνικοθρησκευτικά σκετς...» (Αριθ. Εγκ. 61/1/16-1-1974).

Οι σχολικές γιορτές την περίοδο της Χούντας, δομούνταν με στοιχεία που επιτρέπονταν και ήταν αποδεκτά από το καθεστώς και έτσι η επιλογή γινόταν πολύ συγκεκριμένα και με ασφάλεια. Η λογοκρισία είχε σκοπό να περιθωριοποιήσει όλα όσα ήταν εχθρός του καθεστώτος, που πρωταρχικό ρόλο κατείχε ο κομμουνισμός, κάτι που σήμαινε ότι δεν απαγορεύονταν μόνο τα έργα με ανάλογο περιεχόμενο αλλά και έργα τα οποία προέρχονταν από δημιουργό που ήταν κομμουνιστής με χαρακτηριστικό παράδειγμα την απαγόρευση της μουσικής και των μουσικών θεμάτων του Μίκη Θεοδωράκη (Αναστασιάδης, 1996)

«...Δε θα συμπεριλάβετε ποιήματα των αξιόλογων ποιητών που απαγορεύτηκαν χαρακτηρίζονταν αριστεροί, χαρακτηρίζονταν άνθρωποι εχθροί της πατρίδος...».

Concept 3 (κατηγορία 1 και 4): Η διοργάνωση των σχολικών γιορτών με αποχρώσεις πατριωτισμού και η ιδεολογία και ο φρονηματισμός μέσω των συμβόλων που χρησιμοποιούσε η χουντική κυβέρνηση.

Η χρήση των συμβόλων είναι μια ιδιαίτερα δημοφιλής μέθοδος για ιδεολογική χειραγώγηση. Στην διάρκεια της χούντας οι συμβολισμοί υπήρχαν διάχυτοι ιδίως όταν περατώνονταν μια εθνική γιορτή:

«Επί τούτοις παρακαλοῦμεν ὅπως μεριμνήσητε ἀπό τουδε διά τήν λαμπροτέραν καί Ἑλληνοπρεπεστέραν ἐμφάνισιν τοῦ σχολεῖου σας κατά τόν ἑορτασόν τῆς ἡμέρας...» (Αριθ. Εγκ. 908/13/5-3-1968).

Παρουσιάζονται και εμφανίζονται σύμβολα των οποίων οι σημασίες χρησιμοποιούνται με σκοπό να ενισχυθούν έννοιες και τομείς του δικτατορικού καθεστώτος:

«...εἰς τὰ Γραφεῖα ὑμῶν τοποθετήσητε εἰς περίοπτον καί ἐμφανῆ θέσιν... τὰς εἰκόνας τῶν Α.Α.Μ.Μ. τῶν Βασιλέων... ἰκανοποιεῖται τό αἶσθημα τῆς ἀγάπης καί ἀφοσιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ...» (Αριθ. Πρωτ. Ε.Π. 13/18-10-1967).

Επί της ουσίας η πραγματοποίηση μιας φαντασιακής εθνικής κοινότητας έχει ανάγκη από σύμβολα, όπως είναι η σημαία, ο εθνικός ύμνος κ.ά. και μέσα από αυτά ταυτίζεται ένα σύνολο από άτομα, ώστε να υπάρξει ενότητα τόσο σε κοινωνικό όσο και σε επικοινωνιακό επίπεδο (Άντερσον, 1997' Δρουμπούκη, 2014). Οι συμβολικές απεικονίσεις της χούντας και η χρήση συμβόλων ήταν έντονη και με ιδιαίτερη ένταση, προβάλλοντας και υπενθυμίζοντας την εξιδανικευμένη εικόνα τους σε όλη την κοινωνία:

«Κατά τὰς δημοσίας εορτὰς... δι' ας ἤθελεν ὀρισθῆ γενικός σημαιοστολισμός καί ἐπὶ τῷ οικεῖῳ διατάγματι ...ἡ ἀνάρτησις ἐπὶ τοῦ ἴστοῦ καί ἐπὶ τῆς προσόψεως τούτων τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας ...»(Αριθ. Εγκ. 1149/16/23-3-1968).

Τα είδη των συμβόλων που επιλέγονταν αλλά και το περιεχόμενο των εικόνων ή συμβόλων, των στίχων, του ήχου ή του ύμνου λειτουργούσαν ως ένωση της φαντασίας της κοινότητας, κάτι το οποίο έκρινε και το πόσο αποτελεσματικό ήταν το σύμβολο αναβαθμίζοντας την διαδικασία σε αμιγώς πολιτική πράξη (Clark, 2000):

«...ήταν απαραίτητο να στολίσουμε την, το σχολείο με διάφορα σύμβολα που θύμιζαν και την 21η Απριλίου. Ας πούμε, ένα κάδρο που παρίστανε το πουλί της επανάστασης με έναν φαντάρο με ένα όπλο, διάφορα κάδρα του Παπαδόπουλου, του Παττακού... όπως και ο ύμνος της 21ης Απριλίου...».

Με την έννοια σύμβολο μπορεί να οριστεί οποιοδήποτε αντικείμενο, γεγονός, πράξη ή σχέση και αποτελεί φορέα ενός νοήματος/αντίληψης και η συγκεκριμένη έννοια είναι αυτή που σηματοδοτεί το σύμβολο (Geertz, 1980). Ακόμα ως σύμβολο μπορεί να οριστεί η σαφής διατύπωση απόψεων ή αντιλήψεων που έχουν ενσαρκώσει συγκεκριμένες ιδέες, στάσεις, πεποιθήσεις, κρίσεις ή πόθους (Geertz, 1980):

«παράλληλα γεμίζαμε τους τοίχους και τα παράθυρα με αφίσες που έγραφαν ζήτω η Ελλάδα, ζήτω το έθνος, ζήτω η 25η Μαρτίου και απαραίτητα ζήτω η 21η Απριλίου.» .

Concept 4 (κατηγορία 11 και 16): Η ενίσχυση του πατριωτισμού, της ιδεολογίας και του φρονήματος της πραξικοπηματικής κυβέρνησης μέσω της συμμετοχής διάφορων φορέων σε παρελάσεις και λοιπές τελετουργίες.

Είναι ιδιαίτερα διαυγές από την ανάλυση των δεδομένων πως οι φορείς της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας καλούνταν αναγκαστικά να παραστούν στις εθνικές εορτές και τελετουργίες που οργάνωνε το σχολείο με ιδιαίτερα έντονη μεγαλοπρέπεια και επισημότητα:

«Αί δημόσiai αρχαί καί τά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, μετέχουσιν ύποχρεωτικῶς...τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων...» (Αριθ. Εγκ. 1149/16/23-3-1968).

Οι δικτάτορες από τη στιγμή που ανέλαβαν τη διακυβέρνηση της χώρας, εμμονικά προσπάθησαν να εξουσιάσουν τους πολιτικούς θεσμούς, στοχεύοντας στην επιβολή της ένταξης του στρατού και των ενόπλων δυνάμεων στον χειρισμό και την διακυβέρνηση, αλλά και στη δημιουργία ενός προφίλ κοινοβουλευτικής φιλελεύθερης διάθεσης που δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα (Σβωρώνος, 1999):

«Ἐν συνεννοήσει μέ τάς κατά τόπους Δημοτικές ἤ Κοινοτικές, Στρατιωτικές καί Ἀστυνομικές Ἀρχάς θά καταρτίσητε ἀπό τοῦδε τό πρόγραμμα τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἡμέρας ταύτης.(Αριθ. Εγκ. 2430/24/10-10-1967)».

Μέσω της παρουσίας αυτών, ενισχύονταν ο πατριωτισμός, ενώ παράλληλα τα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, ο στρατός, η αστυνομία και οι λοιποί φορείς του τόπου, που σύγκλιναν ιδεολογικά με το καθεστώς των συνταγματαρχών, ενίσχυαν και τροφοδοτούσαν το φρόνημα και τον φρονηματισμό:

«... ἐν συνεργασία ματά τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, ἑορτάσηται ἐν μεγαλοπρεπεία... καί τήν ἀνάγκην ἀξιοποιήσεως της εἰς τήν Ἑλληνικήν φυλή.(Αριθ. Εγκ. 483/6/12-3-1975)».

Το αναδομημένο σύνταγμα, που περιείχε τους αναγκαστικούς νόμους που σχετίζονταν με την εκπαίδευση, τον στρατό, την οργανωτική διάρθρωση σε συνδυασμό με όλες αυτές τις μεθόδους, μαρτυρά την συγκεκριμένη ιδεολογία με νεοφασιστικές αποχρώσεις, που στηρίζεται σε μέρη του στρατού και υπηρετεί ένα ολιγαρχικό καθεστώς μιας ξένης δύναμης που τους παρέχει την υποστήριξη της (Σβωρώνος, 1999):

«Ἦθελε να δείξει, η χούντα διοργάνωνε τελετουργικές γιορτές με σκοπό να δείξει το ενδιαφέρον της για την παιδεία... για να δείξουν ότι η χούντα ενδιαφέρεται πολύ για την παιδεία των παιδιών τους...Τα καπηλεύονταν όλα.»

Concept 5 (κατηγορία 1 και 8): Το μοτίβο πατριωτισμού, ιδεολογίας και φρονήματος που πρέσβευε η κυβέρνηση του πραξικοπήματος και οι συμπεριφορές που ανέμενε από παιδιά και εκπαιδευτικούς.

Στην διάρκεια της επταετούς χούντας, τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί καλούνταν να προσαρμοστούν σε ένα πλαίσιο εκπαίδευσης στρατιωτικού τύπου. Ἐντονο το στοιχείο του

καθωσπρεπισμού και της στρατιωτικής πειθαρχίας, σε νόρμες και συμπεριφορές που απαιτούσαν τα προστάγματα των δικτατόρων:

«Η εύπρεπής εμφάνισις τῶν ... ἢ δέ καθιέρωσις διακριτικοῦ μαθητικοῦ σήματος, τό ὅποιον θά φέρωσιν οἱ μαθηταί ἐντός καί ἐκτός τοῦ σχολείου κρίνεται ἀπαραίτητος... ἢ εύπρεπής εμφάνισις καί συμπεριφορά τῶν διδασκόντων ἀποτελοῦσι βασικὴν ...»(Αριθ. Εγκ. 141570/118/5-10-1967).

Ο εκπαιδευτικός κατέχει ρόλο σημαντικού φορέα για την πολιτική κοινωνικοποίηση, αφού μπορεί να θεωρηθεί ως η μορφή εξουσίας που είναι περισσότερο αντιπροσωπευτική για το περιβάλλον του παιδιού που είναι εκτός της οικογένειας. Με το πέρασμα του χρόνου φοίτησης, αυξάνεται η επιρροή που ασκείται, ενώ ομόχρονα, η επίδραση της οικογένειας φθίνει. Στα καθεστώτα απολυταρχικού χαρακτήρα, ο εκπαιδευτικός κατέχει έναν ρόλο καθορισμένο σε αυστηρά πλαίσια, ενώ το εκπαιδευτικό σύστημα ελέγχεται απόλυτα και σε όλους τους τομείς του (Τερλεξής, 1999).

«... Οἱ ἀσκήσεις με τὰ ρυθμικά, οἱ μικρές τάξεις ἔκαναν ρυθμικά με μουσική που τραγουδοῦσαν μόνον τους, οἱ μεγάλες τάξεις ὁμως ἦταν οἱ πειθαρχημένες... Ἐπρεπε τὰ παιδιὰ νὰ μάθουν νὰ ἀκούν, νὰ υπακοῦν καὶ νὰ πραγματοποιοῦν ἐντολές.»

Εξαναγκαστικές δραστηριότητες, έλεγχος στη ζωή παιδιών και εκπαιδευτικών εντός και εκτός του σχολείου ήταν η ρουτίνα που καλούνταν να αντιμετωπίσουν όσοι εμπλέκονταν στην εκπαίδευση και με οποιονδήποτε ρόλο. Οι μαθητές, όσον αφορά την εμφάνιση, θα έπρεπε αυστηρά να τηρούν τον κανονισμό του σχολείου στο έπακρο, έτι και στο στοιχείο λεπτομέρειας, όπως το διακριτικό έμβλημα που είχε το σήμα του σχολείου και πρόδιδε την μαθητική ιδιότητα των παιδιών εκτός σχολείου (Χρόνης, 1993):

«Τό Σχολεῖον ὀφείλει νά παρακολουθῆ καί ἐφορᾷ τήν ἐξωσχολικήν ζωὴν καὶ συμπεριφορὰν τῶν μαθητῶν του. Εἶναι ἀδιανόητος ἢ κυκλοφορία μαθητῶν καί μαθητριῶν τὰς νυκτερινὰς ὥρας...»(Αριθ. Εγκ. 65710/53/16-5-1967).

Concept 6 (κατηγορία 1 και 7): Το ύφος των οδηγίων και οι κυρώσεις που προκύπτουν από τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών υπό το πρίσμα της ηθικής της δικτατορικής κυβέρνησης.

Τα ηθικοπλαστικά κελεύσματα της κυβέρνησης των δικτατόρων ήταν ιδιαίτερα διακριτά και μαρτυρούνται από το ύφος που είχαν οι οδηγίες στις εγκυκλίους και από τις κυρώσεις που έπονταν σε περίπτωση μη τήρησης των οδηγιών αυτών:

«Αἱ δημόσιαι ἀρχαί καί τὰ νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, μετέχουσιν ὑποχρεωτικῶς, ὑπό τήν προσύκουσαν ἐκπροσώπισην, τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων...»(Αριθ. Εγκ. 1149/16/23-3-1968).

Τα προστάγματα ήταν ξεκάθαρα και τα περιθώρια να μην τηρηθούν τα όσα προέβλεπαν οι διαταγές ήταν ανύπαρκτα. Το υπουργείο και η ηγεσία του ήταν σαφείς απέναντι στους εκπαιδευτικούς και δεν έδιναν περιθώριο παρέκκλισης, ούτε δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών σε διαφορετική κατεύθυνση, κάτι που είναι διακριτό από τον απειλητικό τόνο σε σχετικές εγκύκλιες διαταγές (Χρόνης, 1993):

«Ἡ ἐκ προθέσεως ἢ βαρίας ἀμελείας ἀποχή τῶν κατὰ τὰ ἄνω ὑπευθύνων ὀργάνων ἐκ τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων, ἢ ἡ μή ἐκπληρωσις τῶν συναφῶν ὑποχρεώσεων συνιστᾷ πειθαρχικόν παράπτωμα... διὰ τῆς ποινῆς...προκειμένου περί ἰσοβίων ἢ μονίμων ὑπαλλήλων καί διὰ τῆς ποινῆς ... προκειμένου περί αἰρετῶν ἀρχόντων.»(Αριθ. Εγκ. 1149/16/23-3-1968).

Σε κάθε εγκύκλιο γινόταν ξεκάθαρο ότι έπρεπε να γίνει λεπτομερής αναφορά για το αν τηρήθηκαν τα όσα προβλέπονταν και υπενθυμίζονταν οι ποινές και οι κυρώσεις που περίμεναν όσων η βούληση δεν ταυτίζεται με αυτή των κυβερνήτων:

«...μάτια καὶ αὐτιά που παρακολουθοῦσαν μεγάλους καὶ μικρούς... ἀκολουθοῦσε τιμωρία, φόβος, εκφοβισμός, επίπληξη, δυσμενής μετάθεση, εξορία, φυλάκιση ...».

Concept 7 (κατηγορία 1 και 5): Η ιδεολογία, το φρόνημα και ο πατριωτισμός που εισηγείται η Απριλιανή δικτατορία και η επιφόρτίσή τους στη θρησκεία και τις λοιπές τελετουργίες.

Τα τελετουργικά και το πρόσχημα της θρησκείας ήταν στοιχεία στην φαρέτρα της χουντικής κυβέρνησης. Η εκκλησία δεν μπορούσε παρά να είναι αρωγός της κυβέρνησης των συνταγματάρχων, αφού επικαλούνταν τη θρησκεία και τα θεία στο μεγαλύτερο μέρος του δημοσίου λόγου τους :

«Η διδακτική ημέρα πρέπει ν' αρχίζει πάντοτε με μίαν κατάλληλον κοινήν πρωινήν προσευχήν εις τήν άυλήν του Σχολείου.... τελείται μυσταγωγία, έπικοινωνία του άτόμου με τό θεϊόν.» (Αριθ. Εγκ. 2597/30/21-10-1967).

Όταν καταλήφθηκε η εξουσία από τους δικτάτορες, έκαναν σαφές πως υπάρχει σύμπτωση απόψεων με την εκκλησία, αφού έχουν κοινά σημεία τα πεδία της ηθικής και της ιδεολογίας:

«Προκειμένου δέ νά εΐναι ούσιαστικώτερα ή συμμετοχή τών μαθητών μας εις τά τής λατρείας... καί τήν κατανυκτικώτεραν ένατένισιν προς τό θεϊόν.»(Αριθ. Εγκ. 469/8/12-3-1974).

Η εκκλησία σε επίσημο έντυπο που εξέδωσε, αναφέρεται σε αυτά τα κοινά σημεία. Επίσης, σε εγκυκλίους που εξέδωσε η εκκλησία, αλλά και σε έντυπα που εξέδιδε, αναφέρεται στο έργο των δικτατόρων με εγκωμιαστικά σχόλια. Ένα ακόμη σημείο που δείχνει την καλή σχέση ανάμεσα στην δικτατορία της περιόδου 1967-1974 με την εκκλησία είναι η στάση του Αρχιεπισκόπου Ιερώνυμου (Κοτσώνης), ο οποίος τοποθετείται με δηλώσεις δείχνοντας την ευαρέσκειά του για το καθεστώς (Φαράντου Γεωργίου - Fischer & Rondolz, 1974 Κοτσώνη, 2003):

«Όπου δέν ύπάρχει ιερευσ... θά πραγματοποιηΐται καί πάλιν ό έκκλησιασμός τών μαθητών τΐ συνοδεία Διδασκάλου...» (Αριθ. Εγκ. 469/8/12-3-1974).

Επιπρόσθετα, η επιβολή σε μαθητές και εκπαιδευτικούς για εκκλησιασμό, παρακολούθηση κατηχητικού και γενικότερα η αναγκαστική εμπλοκή παιδιών και εκπαιδευτικών με τα θεία, ήταν σημάδι συνεργασίας ανάμεσα στους δικτάτορες και την εκκλησία:

«Ήταν υποχρεωτικός ο εκκλησιασμός όλου του σχολείου με συνοδεία των δασκάλων... Εάν θεωρούσαμε ότι δεν ήταν σοβαρός ο λόγος τότε ακολουθούσε η ποινή και η ποινή ήταν ξύλο....».

Συμπεράσματα

Η περίοδος της Απριλιανής δικτατορίας χαρακτηρίζεται από πολλούς ως μια μελανή σελίδα στην ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποκτά ένα милитарιστικό χαρακτήρα και το σχολείο μεταλλάσσεται από ένας χώρος έκφρασης και δημιουργίας σε μια φορμαλιστική διαδικασία καθότι οι σχολικοί εορτασμοί μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσα που παράγουν ιστορική αντίληψη και εθνική ταυτότητα (Γκόλια, 2011). Από την παρούσα μελέτη είναι διακριτό, πως η περίοδος της δικτατορίας, καπηλεύεται το σχολείο ως φορέα εκπομπής μηνυμάτων, ώστε να περάσει όλα όσα πρεσβεύει με σκοπό την παραμονή του καθεστώτος στην εξουσία, κάτι που παρατηρείται σε έρευνες τόσο στον ελλαδικό όσο και στον διεθνή χώρο (Acikalin & Kilic, 2017 Δραγώνα & Φραγκουδάκη, 1997 Öztürkmen, 2001), ότι οι εθνικές γιορτές και τελετουργίες διαπλάθουν εθνικό χαρακτήρα, κουλτούρα, καταδεικνύονται οι αρετές τους έθνους, ενώ γίνεται ανάδειξη των μεταβαλλόμενων νοημάτων με σκοπό την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων. Όσον αφορά τις σχολικές γιορτές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, από αυτά που προκύπτουν, φαίνεται πως παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ιδεολογική χειραγώγηση αφού, χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να πείσουν όσους μετέχουν και όσους παρακολουθούν ότι τα όσα διαδραματίζονται είναι τα σωστά, αυτοανακυρύσσοντας τους ίδιους σωτήρες, προβάλλοντας συνεχώς και με έμμεσο τρόπο πληθώρα μηνυμάτων και συμβόλων, αναγκάζοντας όλους, είτε συμφωνούν είτε όχι να εκθειάσουν το «θεάρεστο» - όπως το αποκαλούσαν- έργο τους. Κάτι παρεμφερές παρατηρείται και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση την περίοδο 1967-1974 (Καρακύργιου, 2021). Μέσω των σχολικών εορτών, οι

μαθητές μούονταν στο τελετουργικό και λάμβαναν σωρεία μηνυμάτων αναφορικά με το καθεστώς, ωστόσο οι ποινές και οι κυρώσεις για όσους δεν ανταποκρίνονταν στα προστάγματα των δικτατόρων ήταν αυστηρές για όλους, μικρούς και μεγάλους, όπως αναφέρεται και παραπάνω (Γκότοβος κ.ά, 1983). Οι σχολικές φιέστες περνούσαν τα μηνύματα και στους παρευρισκόμενους με βασική επιδίωξη την προβολή του καθεστώτος, αφορίζοντας οτιδήποτε ξένο και δημιουργώντας «τέρατα», όπως ο κομμουνισμός και ο πανσλαβισμός, ενώ με παρόμοιο τρόπο τοποθετείται και ο Αναστασιάδης (1996). Η περίοδος του 1967-1974, αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον ιστορικό κομμάτι που μπορεί να διερευνηθεί και να μας διαφωτίσει για πολλά ζητήματα που αφορούν την περίοδο αυτή. Συγκεκριμένα, θα μπορούσε να υπάρξει περαιτέρω μελέτη αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα ερευνώντας τις σχολικές γιορτές στο νηπιαγωγείο, όπως επίσης θα μπορούσε να διερευνηθεί και η ιδεολογική χειραγώγηση των φοιτητών μέσω των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Αναφορές

Acikalın, M., & Kilic, H. (2017). The Role of Turkish National Holidays in Promoting Character and Citizenship Education. *Journal of Social Science Education*, 3(16), 74-83.

Αναστασιάδης, Γ. (1996). *Ανεξάντλητη πόλη*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Άντερσον, Μ. (1997). *Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*. (Π. Χατζαρούλα, Μεταφρ.) Αθήνα: Νεφέλη.

Βακαλόπουλος, Α. (1990). *Νέα ελληνική ιστορία 1204- 1985*. Αθήνα: Βανιάς.

Βερέμης, Θ., & Κολιόπουλος, Γ. (2006). *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια: Από το 1821 μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Benincasa, L. (2010, 9). In Praise of Irrationality: Self, “East” and “West” in Greek Teachers’ Speeches on National Day Commemorations. 5, 1145-1163.

Γκόλια, Π., Κουτσουπιάς, Ν., Κυρίδης, Α., & Βαμβακίδου, Ι. (2008). Εθνικοί στόχοι και εθνικές τελετουργίες: Ο ρόλος των σχολικών γιορτών. *Τετράδια Ανάλυσης Δεδομένων*, 8, σσ. 142-155.

Γκόλια, Π. (2011). *Υμνώντας το έθνος. Ο ρόλος των σχολικών γιορτών στην εθνική και πολιτική διαπαιδαγώγηση (1924-2010)*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Γκότοβος, Θ., Μαυρογιώργος, Γ., & Παπακωνσταντίνου, Π. (1983). Κρατική διδακτική και εκπαιδευτική πράξη. Ο ρόλος των εγκυκλίων στην οργάνωση της διδασκαλίας. *Επιστημονική σκέψη*, 12, σ. 51.

Clark, H. (2000). *Civil Resistance in Kosovo*. London: Pluto books.

Clogg, R. (2002). *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2000*. Αθήνα: Κάτοπτρο.

Creswell, J. W. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: ΙΩΝ.

Δραγώνα, Θ., & Φραγκουδάκη, Α. (1997). *Τι είναι η πατρίδα μας, Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Δρουμπούκη, Α. (2014). *Μνημεία της λήθης. Ίχνη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Πόλις.

Geertz, C. (1980). *Negara: The Theater State in Nineteenth-Century Bali*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Glaser, B. G., & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: “Strategies for Qualitative Research”*. Chicago: Aline Publications.

Καρακύργιου, Κ. (2021). Οι σχολικές ρκδηλώσεις στο Δευτεροβάθμιο Σχολείο ως μέσο ιδεολογικής χειραγώγησης κατά τη δικτατορία(1967-1974)Το παράδειγμα του Γυμνασίου Φερών. *Κείμενα Παιδείας*, 1(1).

Καραφύλλης, Τ. Α. (2013). *Νεοελληνική Εκπαίδευση -Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών Προσπαθειών*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Κοτσώνη, Ι. (2003). *Το δράμα ενός Αρχιεπισκόπου : 15 χρόνια μετά την κοίμησή του*. Αθήνα: Σπορά.

Μελετόπουλος, Η. (2009). *Η δικτατορία των συνταγματαρχών*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μπονίδης, Κ. (2004). Όψεις εθνοκεντρισμού στη σχολική ζωή της ελληνικής εκπαίδευσης: οι εθνικές επετείαι της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 134.

Μπονίδης, Κ. (2008). Ταυτότητα και ετερότητα στην εθνική επέτειο της 25ης Μαρτίου. *Εθνική ταυτότητα & ετερότητα: πολλαπλές ταυτότητες στη μετανεωτερική εποχή*. Ανάκτηση από <http://edlitpened.web.auth.gr/doc/hmerida/anakoinwsis/bonidis.pdf>

Öztürkmen, A. (2001). Celebrating National Holidays in Turkey: History and Memory. *New Perspectives on Turkey*, 25, 47-75.

Παπαδημητρίου, Δ. (2006). *Από τον λαό των νομιμοφρόνων στο έθνος των εθνικοφρόνων: η συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα, 1922-1967*. Αθήνα: Σαββάλας.

Παπαναστασίου, Ε. Κ., & Παπαναστασίου, Κ. (2014). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Λευκωσία: Ιδιωτική έκδοση.

Σβωρώνος, Γ. Ν. (1999). *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*. (Α. Αδραχτά, Μεταφρ.) Αθήνα: Θεμέλιο.

Τερλεξής, Π. (1999). *Πολιτική κοινωνικοποίηση – Η γένεση του πολιτικού ανθρώπου*. Αθήνα: Gutenberg.

Φαράντου Γεωργίου - Fischer, W., & Rondolz, E. (1974). *Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Ελλάδα (1936 – 1974)*. Αθήνα: Μπουκουμάνη.

Χαραλάμπους, Φ. Δ. (1990). *Εκπαιδευτική πολιτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη μεταπολεμική Ελλάδα (1950 – 1974)*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.

Χρόνης, Σ. (1990). *Ο ρόλος των εγκυκλίων διαταγών του Υπουργείου Παιδείας στη Μέση Εκπαίδευση (1961 – 1981)*. Ιωάννινα.

Χρόνης, Σ. (1993). *Διδακτική πράξη και κοινωνικός έλεγχος. Η κρατική παρέμβαση στο έργο του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών.

Α δημοσίευτες πηγές

Αριθ. Εγκ. 65710/53/16-5-1967

Αριθ. Εγκ. 141570/118/5-10-67

Αριθ. Εγκ. 2430/24/10-10-1967

Αριθ. Πρωτ. Ε.Π. 13/18-10-1967

Αριθ. Εγκ. 2597/30/21-10-1967

Αριθ. Εγκ. 908/13/5-3-1968

Αριθ. Εγκ. 1149/16/23-3-1968 « Υποχρεωτική συμμετοχή Δημοσίων Αρχών και Ν, Π, Δ. Δ. Είς Έορταστικές εκδηλώσεις κ.λ.π.»

Αριθ. Εγκ. 61/1/16-1-1974 « Έορτή Τριών Ίεραρχών.»

Αριθ. Εγκ. 469/8/12-3-1974 « Έυκαιρία λατρείας»

Αριθ. Εγκ. 561/14/1-4-1967 « Κοινοποιήσεις διαταγών και έγγραφων.»

Αριθ. Εγκ. 1662/41/17-10-1974 « Έθνική έορτή 28^{ης} Οκτωβρίου 1940.»

Αριθ. Εγκ. 483/6/12-3-1975 «Έορτασμός τής Έθνικῆς Έπετείου τής 25^{ης} Μαρτίου.».